

Riktlinje för socialtjänstens arbete med familjerättsliga ärenden

Diarienummer KS 26/480

Ånge kommun

Mål Mål beskriver vad kommunen ska uppnå. Den är många gånger abstrakt och beskriver sällan sättet som det uppnås på. De kan innehålla långsiktiga perspektiv och beskriver verksamhetsområden som ska utvecklas och i vilken riktning.
Exempel på mål: Mål och prioriteringar.

Plan Kommunens mål omsätts till handling oftast genom en plan. De beskriver närmare hur verksamheten ska arbeta för att uppnå satta mål.
Exempel på plan: Verksamhetsplan.

Riktlinje Riktlinjer ska ge konkret stöd för hur arbetsuppgifterna ska utföras. De beskriver ramarna och riktningen för området. Riktlinjer ska vara så detaljerade att våra medarbetare ska känna sig trygg i sitt agerande, men utan att detaljstyra ageranden.
Exempel på riktlinje: Riktlinjer för styrdokument.

Policy En policy ska ge en princip att hålla sig till; ett sätt att se på en viss företeelse. En policy säger hur vi ska förhålla oss i t ex kommunikationsfrågor, hur vi ser på hemarbete eller hur kosten ska vara för de vi serverar.
Exempel på policy: Kommunikationspolicy

Regel Regler ska ge absoluta gränser för vårt agerande. Typiska ord och uttryck i sådana dokument är ”ska”, ”måste” och ”får inte”.
Exempel på regel: Regler för Ånge kommuns borgensåtagande.

Omfattar	Kommunstyrelsen
Dokumentansvarig	Enhetschef för IFO
Fastställd av	Kommunstyrelsen
Fastställd när	(Datum och §§)
Giltig från och med	2026-12-01
Giltig till	2030-11-30 (revideras vid behov)

Ånge kommun

Innehåll

1 Inledning 1
2 Faderskap och föräldraskap 2
3 Samarbetssamtal 3
4 Informationssamtal 3
5 Avtal om vårdnad boende och umgänge 4
6 Upplysning och yttranden från domstol 5
7 Vårdnad- boende- och umgängesutredning 7
8 Umgängesstöd 7
9 Väcka talan om ny vårdnadshavare 8
10 Adoption 10

1 Inledning

Familjerätt är en viktig del i det sociala arbetet och den del av civilrätten som reglerar familjens rättsställning och familjemedlemmars rättigheter och skyldigheter. Ibland räknas även förmyndarskapsrätten och arvsrätten till familjerätten. De främsta lagarna inom området är äktenskapsbalken och föräldrabalken. Namnfrågor regleras i namnlagen och arvsrätten i ärvdabalken. Inom socialtjänstens familjerätt hanteras frågor om vårdnad, boende, umgänge, frågor om barns försörjning, fastställande av faderskap respektive föräldraskap, yttrande i namnfrågor samt adoption. De viktigaste svenska lagarna för arbetet inom socialtjänstens familjerätt är, förutom Föräldrabalken, Socialtjänstlagen, Offentlighets- och sekretesslagen, Kommunallagen och Förvaltningslagen.

I Ånge kommun ansvarar Individ- och familjeomsorgen för hanteringen av kommunens familjerättsliga arbete. Samtliga handläggare bör ha utbildning i familjerätt samt för att kunna genomföra uppdraget. Att arbeta med familjerätt är ett komplicerat arbete som kan ge stor påverkan för familjer som bor i Ånge kommun. Som handläggare ska ärendet bedrivas opartiskt och med utgångspunkt om vad som är barnets bästa.

Med socialnämnd avses i denna riktlinje den nämnd som enligt kommunens organisation fullgör socialnämndens uppgifter. I Ånge kommun utövas dessa uppgifter av Myndighetsnämnden avseende individärenden och av Kommunstyrelsen avseende verksamhetsansvar och övergripande styrning. När riktlinjen beskriver handläggning och beslut i enskilda ärenden avses Myndighetsnämnden eller delegat enligt delegationsordning.

1.1 Barnets bästa är viktigast

Utgångspunkten för ditt förslag till beslut om vårdnad, boende och umgänge är vad som är bäst för barnet. 6 kap. 2 a § FB. Barnets bästa ska vara avgörande för alla beslut om vårdnad, boende och umgänge. Vid bedömningen om vad som är bäst för barnet är det viktigt att beakta:

- risken för att barnet eller någon annan i familjen utsätts för övergrepp, eller att barnet olovligen förs bort eller hålls kvar eller annars far illa, och
- barnets behov av en nära och god kontakt med båda föräldrarna. Hänsyn ska också tas till barnets vilja med beaktande av barnets ålder och mognad.

1.2 Ärenden som handläggs av familjerätten

Följande ärenden handläggs av socialtjänsten:

- Fastställande av faderskap/föräldraskap
- Upplysning till domstol inför beslut om vårdnad, boende och umgänge
- Information till dem som har separerat eller står inför en separation
- Samarbetssamtal
- Avtal vårdnad, boende och umgänge
- Yttrande på begäran av domstol kring vårdnad-, boende och umgänge
- Umgängesstöd på uppdrag av domstol
- Kontaktperson vid umgänge
- Väcka talan då barn har behov av ny vårdnadshavare
- Väcka talan om umgänge för närstående
- Adoption
- Yttrande på begäran av domstol i namnfråga

1.3 Stöd i handläggningen

Socialstyrelsen och Myndigheten för familjerätt och föräldraskap har publicerat material som är till stöd för arbetet med familjerättsliga frågor.

I Socialtjänstens kvalitetsledningssystem finns processer och rutiner som vägleder och stödjer handläggningen av familjerättsliga frågor.

Klicka på bilden för att komma till socialtjänstens kvalitetsledningssystem

2 Faderskap och föräldraskap

Att fastställa ett faderskap och föräldraskap är ett viktigt samhälleligt ansvar. Frågan om vem som är biologisk far till ett barn är och har varit viktig i de flesta samhällen, som en ansvarsfråga och för att säkerställa arvsrätten. Barnet har genom ett fastställande av faderskap eller föräldraskap rätt att få reda på sitt ursprung och få faderskapet fastställt. Genom att faderskapet fastställs tillgodoses också flera andra behov och intressen för barnet. Enligt svensk lag knyts nämligen flera rättsverkningar till ett fastställt faderskap, till exempel rätten till arv och underhåll. Det juridiska faderskapet påverkar också rätten till umgänge och vårdnaden om barnet samt barnets rätt till namn och nationalitet. Barnet har vidare ett socialt intresse av att det fastställs vem som är dess far. Ansvaret för barnets grundläggande behov av omvårdnad, trygghet och fostran utgår från föräldrarna. Att känna till vilka de biologiska föräldrarna är kan även ha betydelse utifrån medicinska aspekter, inte minst i takt med ökade möjligheter att förebygga, behandla eller bota genetiskt betingade sjukdomar. Det finns också i vissa fall ett intresse av att klarlägga släktens medicinska historia när man står inför att bilda familj. Om osäkerhet råder kring vem som exempelvis är far till barnet ska den frågan utredas och det ansvaret åligger socialtjänsten.

Socialtjänsten har, under förutsättning att barnet har sin hemvist i Sverige, uppdraget att fastställa vem som är far/förälder till ett barn i följande fall:

- Mamman är ogift
- Ett till Sverige inflyttat barn som saknar en handling som bekräftar vem som är barnets far
- När en make ifrågasätter att han är far till ett barn fött inom äktenskapet.
- När ett faderskap blivit hävt i domstol.
- När ett barn tillkommit genom assisterad befruktning ska faderskapet fastställas om modern är ogift. Vid samkönade äktenskap ska föräldraskapet alltid fastställas.

2.1 Anmälan om gemensam vårdnad

I samband med att faderskapet fastställs kan föräldrarna anmäla att de vill ha gemensam vårdnad. Uppgiften om att faderskapet/föräldraskapet fastställts och i förekommande fall om gemensam vårdnad ska skickas till Skatteverket.

2.2 Sökandet efter presumtiv fader

Det kan i vissa situationer krävas ett mer gediget arbete för att hitta rätt fader. Det innebär kontakter med svenska ambassader i andra länder som socialtjänsten begär biträde av för att lokalisera fader och få hjälp med fastställande av faderskap. Sådana ärenden kan pågå över en längre tid. Skyldigheten att finna rätt fader sträcker sig långt i lagstiftningen vilket kan innebära dna-provning om det finns en eller flera presumtiva.

2.2 När faderskapet inte går att fastställas

Om faderskapet inte går att fastställa kan Myndighetsnämnden besluta om att lägga ned utredningen. Om modern inte medverkar i faderskapsutredningen kan Myndighetsnämnden eller delegat enligt delegationsordningen besluta att väcka talan i domstol.

3 Samarbetssamtal

Samarbetssamtal bedrivs under sekretess och är en möjlighet för separerade föräldrar med gemensamma barn att under sakkunnig ledning få stöd i att komma överens i viktiga frågor som rör barnet. Samtalen kan exempelvis handla om vårdnad, boende och umgänge, eller hur båda föräldrarna ska bidra till barnets försörjning. Det är barnets bästa och barnets behov som är i fokus. Hänsyn ska tas till barnets synpunkter och önskemål utifrån barnets ålder och utveckling. Alla kommuner ska enligt lag erbjuda denna typ av samtal. Syftet med samtalen är att stödja föräldrarna i att hitta hållbara lösningar som har sin utgångspunkt i barnets bästa i stället för att behöva gå till domstol, vilket är en påfrestande process för såväl barn som föräldrar.

Samarbetssamtal kan ske genom att föräldrar ansöker om det hos familjerätten eller genom ett beslut från tingsrätten (6 kap. 18§ FB). Om en av föräldrarna till ett barn vänder sig till socialtjänsten med begäran om samarbetssamtal, bör nämnden verka för att den andra föräldern samtycker till att samtal kan komma till stånd, om sådana samtal bedöms vara till barnets bästa. Socialtjänsten är skyldig att se till att samtal kommer till stånd när domstolen beslutat om det. Men föräldrarna är inte skyldiga att delta.

Inför varje samarbetssamtal behöver en riskbedömning göras. Om socialtjänsten vet eller har anledning att misstänka att det har förekommit våld i relationen är utgångspunkten att gemensamma samtal inte ska föras om inte båda föräldrarna, var för sig, uttrycker en vilja till detta. Om samtalsledaren bedömer att fortsatta samtal inte kan hjälpa föräldrarna att lösa frågan ska de informeras om det och samtalen ska avslutas. Föräldrarna ska då om möjligt erbjudas annan hjälp (familjerådgivning, familjestöd, barngrupper). Om det under samtalen framkommer uppgifter som ger anledning till oro för ett barn ska anmälan om oro upprättas och överlämnas till ansvarig handläggare. Barnet kan ges möjlighet att komma till tals i samband med samarbetssamtal. Barnets åsikter ska tillmätas betydelse utifrån ålder och mognad samt med beaktande av barnets bästa.

4 Informationssamtal

Informationssamtal syftar till att ge föräldrar relevant information om lagstiftning, domstolsprocessen och alternativa lösningar för vårdnad, boende och umgänge, med fokus på barnets bästa. Målet är att underlätta för föräldrar att hitta en lösning utan att behöva gå vidare till domstol, eftersom den bästa lösningen ofta är att föräldrarna kommer överens.

Sedan den 1 mars 2022 är det obligatoriskt för föräldrar som inte är överens att delta i ett informationssamtal innan en vårdnadstvist kan inledas i domstol. Domstolen får inte pröva ett yrkande om vårdnad, boende eller umgänge innan samtalet har genomförts. Samtalet är kostnadsfritt och begärs av föräldrarna själva. Efter genomfört informationssamtal får föräldrarna intyg från socialtjänsten som ska uppvisas för domstol i samband med eventuell stämningsansökan. Huvudregeln är att

informationssamtal ska ha genomförts innan talan om vårdnad, boende eller umgänge väcks i domstol. Undantag kan medges av domstol om det finns särskilda skäl, exempelvis när ett snabbt avgörande krävs för att skydda barnet eller när den andra föräldern inte kan nås och ett meningsfullt informationssamtal därför inte kan genomföras.

4.1 Barnets bästa i fokus

Under samtalet får föräldrarna information om hur konflikter kan påverka barnet och erbjuds stöd som samarbetssamtal och familjerådgivning. Barnets bästa är alltid avgörande, och huvudregeln är att barnet har rätt till kontakt med båda föräldrarna, med vissa undantag. Informationssamtal är ett viktigt steg i familjerättsprocessen som både informerar föräldrar och syftar till att minska konflikter, med barnets bästa som centralt fokus.

5 Avtal om vårdnad boende och umgänge

Föräldrar kan få hjälp att träffa avtal om vårdnad, boende och umgänge (6 kap. 17 a § FB). Frågan kan aktualiseras på olika sätt, exempelvis genom samarbetssamtal, familjerådgivning, advokat, eller genom att föräldrarna själva har enats om hur de vill ordna frågor som rör barns vårdnad, boende och umgänge. Om föräldrarna är överens och vill ändra en tidigare dom eller ett tidigare avtal, kan de upprätta ett nytt avtal. Ett godkänt avtal får samma verkan som en dom och kan verkställas. Någon avgift för att hjälpa till med avtal får inte tas ut. Avtal som upprättas ska vara frivilliga, tydliga och genomförbara. Avtal får inte innehålla otillåtna villkor (exempelvis ekonomiska uppgörelser kopplade till avtalet). Om avtal om enskild vårdnad upprättats av Myndighetsnämnden eller delegat kan nämnden inte ändra vårdnaden på nytt, föräldrar ska då hänvisas till domstol för att få vårdnaden ändrad.

När ett ärende om avtal aktualiseras inleds utredning med stöd av 14 kap 2 § SoL. Det är socialnämnden i den kommun där barnet är folkbokfört som prövar om avtalet ska godkännas (6 kap. 6 §, 14 a andra stycket och 15 a tredje stycket FB). Uppgifter kan även hämtas in från socialnämnder i andra kommuner.

I utredningen gällande familjerättsliga avtal bör det framgå:

- Föräldrarnas uppfattning
- Barnets vilja
- Om barnet inte kommit till tals – skälen till det
- Föräldrarnas vilja och förmåga att samarbeta
- Uppgifter från socialtjänstens register (som har betydelse)
- Andra uppgifter som har betydelse
- Bedömning om vad som är barnets bästa.

Barnets bästa ska vara avgörande för alla beslut som rör vårdnad, boende och umgänge. Vid bedömning ska särskilt risken beaktas för att barnet eller någon i familjen utsätts för övergrepp eller att barnet olovligen förs bort eller hålls kvar eller annars far illa och barnets behov av en nära och god kontakt med båda föräldrarna. Hänsyn ska tas till barnets vilja med beaktande av barnets ålder och mognad. Handläggaren ska vara uppmärksam på sådana problem hos föräldrarna som kan påverka förutsättningarna för att godkänna avtalet, till exempel missbruk, våld, personlighetsstörning, psykisk ohälsa eller utvecklingsstörning. I samtalet med föräldrarna ska de få information om avtalets konsekvenser, även de ekonomiska konsekvenser avtalet kan få, som exempelvis underhållsstöd, bostadsbidrag och barnbidrag.

5.1 Avtal om vårdnad

Ett avtal om gemensam vårdnad ska godkännas om det inte är uppenbart att det är oförenligt med barnets bästa. Om föräldrarna har gemensam vårdnad och vill avtala om ensam vårdnad för en av dem, ska avtalet godkännas om överenskommelsen är till barnets bästa. Om föräldrarna senare återkommer i frågan att ändra förhållanden kring vårdnadskapet för barnet/barnen ska de hänvisas till domstol.

Avtal om vårdnad ska skickas till Skatteverket, CSN (om barnet har fyllt 15 år), och Försäkringskassan samma dag det upprättas (observera, det gäller inte avtal om boende och umgänge).

5.2 Avtal om boende

Även avtal om boende ska godkännas om överenskommelsen är till barnets bästa. Avtalet ska reglera hos vem barnet ska bo, alternativ annan boendeform, exempelvis ett växelvist boende.

5.3 Avtal om umgänge

Ett umgängesavtal kan innehålla villkor av olika slag, till exempel helgumgänge eller umgänge endast i närvaro av kontaktperson. Även sådana villkor kräver Myndighetsnämndens godkännande. Det går inte att avtala om umgängesstöd. Avtal om umgänge ska godkännas om överenskommelsen är till barnets bästa.

5.4 Inga avtal om ekonomiska uppgörelser

Krav på godkännande av ovanstående avtal gäller inte för eventuella ekonomiska uppgörelser, till exempel resekostnader vid umgänge. Detta är en fråga som föräldrarna själva får besluta om.

5.5 Hantering av avtal och arkivering

Separata avtal upprättas för de olika områdena vårdnad, boende och umgänge. För varje barn i en syskonskara upprättas separata avtal. För upprättandet av avtal finns dessa i verksamhetssystemet Lifecare IFO och hanteras i processen utredning. Efter avslutad utredning ska föräldrarna ha varsitt undertecknat avtal samt ett avtal ska sparas i barnets familjerättsliga akt. Även ett avtal som inte är godkänt ska förvaras i akten tillsammans med motivering och datering. Om socialtjänsten inte kan godkänna föräldrarnas avtal, ska föräldrarna underrättas om de uppgifter som tillförts ärendet och som ligger till grund för Myndighetsnämndens beslut. Det är inte möjligt att överklaga beslutet. Om Myndighetsnämnden inte kan godkänna avtalet, kan föräldrarna väcka talan i domstol. Om de är överens kan det ske genom en gemensam ansökan. Avtalet gäller från den dag det godkänts av Handläggaren som har delegation i frågan. Tidsbegränsade avtal kan upprättas, dock bör det inte göras beträffande vårdnaden.

Avtal som godkänts får inte gallras förrän barnet fyllt 18 år. Föräldrarna, och barnet om det inte är olämpligt, ska erbjudas en tid för uppföljning av att föräldrarnas avtal om vårdnad, boende och umgänge fungerar och är till barnets bästa eller om någon förändring behövs. Tiden för uppföljning kan skrivas in i avtalet.

6 Upplysning och yttranden från domstol

Domstolen är skyldiga att se till att frågor om vårdnad, boende och umgänge blir tillräckligt utredda, vilket regleras i 6 kap 18 § första stycket FB. Bestämmelsen gäller både när föräldrarna är överens, samt när de inte är det. Domstolen ska därför alltid ge Myndighetsnämnden tillfälle att yttra sig. Det är viktigt att lämna upplysningar som kan vara av betydelse till domstol enligt 6 kap 19 § andra stycket, ett så kallat ”snabbyttrande”.

Frågor om vårdnad, boende och umgänge tas upp av behörig domstol på den ort där barnet är folkbokförd. När föräldrar bor på olika orter kan tingsrätten ge två socialnämnder i respektive kommun

i uppdrag att utse någon att utreda frågan, antingen var för sig eller i samråd. I vilket fall är det viktigt att utredarna samverkar för att domstolen får en allsidig utredning och bedömning som ger en helhetssyn över barnets livssituation. I vissa fall där det föreligger en säkerhetsklassificering, exempelvis skyddad identitet eller skyddad folkbokföring handläggs är det Stockholms tingsrätt som ser till att ärendet hamnar hos ”rätt” kommun.

6.1 Tillfälle att lämna upplysningar till tingsrätt

Tingsrätten underrättar rutinmässigt socialtjänsten om äktenskapsskillnad, i enlighet med 3 § förordningen om skyldighet för domstol att lämna uppgifter beträffande äktenskapsskillnad mm. Enligt 6 kap. 19 § andra stycket FB ska Myndighetsnämnden ges tillfälle att lämna upplysningar innan rätten avgör ett mål eller ärende om vårdnad, boende eller umgänge.

När underrättelsen om äktenskapsskillnad kommer ska den lämnas till aktuell handläggare om det finns ett pågående ärende. Om ärendet inte är pågående sparas upplysningen i den kronologiska pärmen över inkommande handlingar som inte leder till vidare hantering. Finns det kännedom av betydelse ska det återkopplas till tingsrätten, i och med ett yttrande. Då aktualiseras ärendet och beslut om yttrande övrig familjerätt hanteras i verksamhetssystemet. Om socialtjänsten har tillgång till upplysningar som kan vara av betydelse för frågans bedömning föreligger skyldighet att lämna rätten de uppgifterna. Finns det ingen kännedom som kan vara av betydelse görs ingen återkoppling till tingsrätten.

I samband med att underrättelse från domstol om äktenskapsskillnad inkommer till socialtjänsten, skickas till båda föräldrarna (oavsett vårdnadsformen) ett informationsbrev där de får erbjudande om att kontakta socialtjänstens öppenvård för samarbetssamtal. I informationsbrevet bifogas även Socialstyrelsens informationsbroschyrer Att skiljas när man har barn och Gemensam vårdnad – vad innebär det samt Information om hur samarbetssamtal genomförs.

6.2 Upplysningar inför ett interimistiskt beslut

Enligt 6 kap. 20 § andra stycket FB kan rätten inför ett interimistiskt beslut om vårdnad, boende eller umgänge hämta upplysningar från socialtjänsten. Handläggare ska innan upplysningar lämnas till rätten, om det är lämpligt, höra föräldrarna och barnen. Syftet med snabbupplysningar är att bredda underlaget för domstolens bedömning genom att upplysa om sakförhållanden. Tidsfristen är vanligtvis 2–3 veckor.

Yttrandet ska innehålla:

- Förekomst i socialregistret på barnet/barnen, föräldrarna, eventuellt föräldrarnas nya partners (sambo eller gifta)
- Förekomst i Polismyndighetens belastnings- och misstankeregister barnet/barnen, föräldrarna, eventuellt föräldrarnas nya partners (sambo eller gifta)

Enskilda samtal med föräldrarna:

- klargöra barnets situation
- barnets relation till vardera föräldern, syskon och respektive förälders partner
- föräldrarnas möjligheter att samverka
- möjliga lösningar på tvisten
- information om föräldrarna har erbjudits samarbetssamtal

Samtal med barnet:

- Handläggaren bedömer om det är lämpligt att höra barnet.
- Om barnet inte hörs redovisas orsaken till detta för domstolen. En orsak kan vara att det pågår eller nyligen har genomförts andra utredningar med barnet och att handläggaren då redovisar uppgifterna ur socialregistret.

Kommunicering:

- Parternas respektive delar kommuniceras med var och en med möjlighet att yttra sig, innan upplysningen skickas till domstolen (11 kap 8§ SoL och 17 § FL).
- Upplysningen kommuniceras inte i sin helhet om den inte innehåller ett ställningstagande, eller om uppgifter inhämtats från någon annan om sakförhållanden som också innehåller ett personligt omdöme.

7 Vårdnad- boende- och umgängesutredning

När begäran enligt 6 kap. 19 § andra stycket FB inkommer från domstol utses handläggare att utreda vårdnad-, boende- och/eller umgänge. Tidsfristen är vanligen fyra månader. Beslut om att utse utredare fattas av verksamhetschef och ska vara skriftligt. Utredning om vårdnad, boende och umgänge får inte läggas ut på annan verksamhet (offentlig eller privat), men en privat utredare går att anlita vid eventuellt hög ärendebelastning. Anledning till extern utredare kan vara om handläggaren tidigare hållit i samarbetssamtal och att förtroendekapitalet är förbrukat, alternativt om det råder hög arbetsbelastning och verksamhetschef bedömer att tidsfristen inte kan hållas. Om en privat utredare anlitas ska skriftligt avtal upprättas vilket verksamhetschefen för Individ- och familjeomsorgen ansvarar för.

Utsedd handläggare ansvarar själv för utredningen och dess innehåll. Om uppdraget berör en annan kommun ska kontakt tas med den kommunen för att samordna hur utredningen ska genomföras. Lagstiftningen innehåller inga tydliga bestämmelser om vad en utredning om vårdnad, boende och umgänge ska innehålla. Innehåll och utformning kan skilja sig åt på grund av omständigheterna i det enskilda fallet och vilken fråga som ska utredas. Den utredningsmetod som kan används är den så kallade S-modellen. Det är en modell som underlättar vårdnadsutredningarna, som oftast är av komplex karaktär med svåra bedömningar, struktur och formalia som underlättar handläggarens arbete.

8 Umgängesstöd

8.1 Begäran om umgängesstöd från domstol

Domstolen kan besluta om umgängesstöd om barnet behöver trygghet eller stöd under umgänget med sin förälder. Det är inte umgängesförälderns behov av stöd eller den andra förälderns tveksamheter till umgänget som ska ligga till grund för beslutet, utan fokus ligger på barnets behov. Ett umgängesstöd är en person som medverkar vid umgänget när barnet har behov av det (6 kap. 15 c § FB). Domstolen beslutar om umgänget ska vara med umgängesstöd och Myndighetsnämnden eller utsedd delegat utser umgängesstödperson. Valet av umgängesstödsperson går inte att överklaga. Det är inte möjligt att träffa avtal om umgängesstöd. Innan rätten beslutar om umgänge med umgängesstöd ska den begära in yttrande i sakfrågan.

Handläggare på IFO tar emot begäran om umgängesstöd och öppenvården Barn- och familj utför stödet. I särskilda fall kan individuella anpassningar behövas. När begäran om umgängesstöd inkommer aktualiseras ärendet och beslut fattas om att verkställa umgängesstödet. Kontakt tas med båda föräldrarna med information om att begäran inkommit från domstol, vem som utsetts till umgängesstödsperson samt syftet med insatsen. Barnet och föräldrarna ska ges tillfälle att lära känna umgängesstödspersonen innan umgänget påbörjas.
Insatsen ska följas upp av handläggare och öppenvården föra anteckningar i verksamhetssystemet. Handläggaren ska vid behov ge råd och vägledning till öppenvården om det råder svårigheter i uppdraget. Insatsen kan pågå i ett år. Kortare tid kan anges i beslutet från tingsrätten. Det är Myndighetsnämnden eller utsedd delegat som beslutar om att insatsen ska upphöra.

8.2 Återrapportering

Det sker per automatik ingen återrapportering till tingsrätten. Om insatsen umgängesstöd sker under en pågående tvist eller vårdnad-, boende- och umgängesutredning kan återrapportering vara till stöd för domstolens kommande beslut. Domstolen begär då en skriftlig återkoppling. Föräldrarna ska då informeras att återrapportering kommer att ske till domstol. De ska även få information att utsedd person för umgängesstödet kontinuerligt dokumenterar insatsen.

8.3 Förhållningsregler vid umgängesstöd

Umgängesstödet sker i kommunens lokaler, alternativt utomhus på plats som umgängesstödet bedömt som lämpligt, exempelvis kommunal lekplats, men endast under tider som är lämpliga. Socialtjänsten arbetar under sekretess och genom att välja tidpunkt då många andra barn och föräldrar är där kan vara utpekande för barnet och föräldern.

8.4 Kontaktperson vid umgänge

Ett alternativ till umgängesstöd är kontaktperson vid umgänge. Om föräldrarna är överens kan föräldrarna ansöka om att en utsedd kontaktperson är närvarande vid barnets umgänge med en förälder. Även en vårdnadshavare eller en umgängesförälder kan beviljas kontaktperson för stöd och hjälp vid exempelvis hämtning/lämning. En kontaktperson är en frivillig insats och kan aldrig utses mot en förälders vilja.

Om kontaktperson vid umgänge initierats av båda föräldrarna vid umgänget med barnet/barnen, aktualiseras ärendet på barnet/barnen. När den ena föräldern söker kontakt för stöd vid hämtning/lämning aktualiseras ärendet på den vuxne. Anledningen är att det då är föräldern som är i behov av stödet. I de situationer där våld förekommit mellan föräldrarna kan stöd för den våldsutsatta då ges med denna insats.

8.5 Umgängesbegränsning

Beslut om umgängesbegränsning kan endast fattas om beslut om LVU föreligger. Om det föreligger risk för att barnen far illa i samband med umgänget bör socialtjänsten verka för att umgänget regleras, i första hand genom att motivera föräldrarna själva att väcka talan hos domstol för att få umgänget reglerat.

9 Väcka talan om ny vårdnadshavare

Om socialtjänsten får information om att någon åtgärd behöver vidtas i fråga om vårdnad eller förmyndarskap för ett barn under 18 år ska frågan utredas. Myndighetsnämnden ska därefter göra framställan eller ansökan hos behörig domstol.

- om en förälder allvarligt brister i omsorgen om barnet (6 kap. 7 § FB)
- vid överflyttning av vårdnaden till familjehemsföräldrar (6 kap. 8 § FB)
- om en förälder är varaktigt förhindrad att utöva vårdnaden (6 kap. 8 a § FB)
- om barnet står utan vårdnadshavare (6 kap. 9 och 10 c §§ FB)
- vid en förälders återtagande av vårdnaden (6 kap. 10 § FB)
- om en särskilt förordnad vårdnadshavare är olämplig (6 kap. 10 c § FB).

9.1 Ensamkommande barn

När barnet får uppehållstillstånd, permanent (PUT) eller tillfälligt (TUT) ska särskilt förordnad vårdnadshavare utses. Socialtjänsten har då en skyldighet att inleda utredning enligt 14 kap. 2 § SoL. I utredningen ska barnets situation belysas liksom barnets egen inställning i vårdnadsfrågan och relation till tänkbar vårdnadshavare. Socialsekreterare beställer personbevis från Skatteverket på den unge och

den tilltänkte vårdnadshavaren. Begäran om utdrag från Polisens misstanke- och belastningsregister angående den tilltänkte vårdnadshavaren. Den unge och tilltänkte vårdnadshavaren ska skriva under varsin samtyckesblankett. Ansökan sker antingen med stöd av 6 kap 8 a § FB (om en eller båda föräldrar är i livet) eller 6 kap 9 § FB (om båda föräldrarna är avlidna). Vid en ansökan enligt 6 kap 8 a § FB ska ansökningsavgift inbetalas till Tingsrätten. Anledningen är att aktuellt lagrum innebär ett tvistemål, som den kärande parten (Myndighetsnämnden) ska betala för. När ett beslut är fattat i målet kommer en dom från Tingsrätten.

Vid en 6 kap 9 § FB ska ingen ansökningsavgift betalas. Anledningen är att det inte är ett tvistemål och ingen motpart finns. Då ett beslut är fattat i målet kommer ett protokoll från Tingsrätten att inkomma till ansvarig handläggare. Det kommer ingen dom som ska vinna laga kraft.

9.2 Redovisning och ersättning

Ersättning för den del som är att vara barnets förmyndare beslutas och utbetalas av socialtjänsten. Socialtjänsten kan ge ersätta för vårdnadsdelen om den person som är särskilt förordnad vårdnadshavare även har ett uppdrag som familjehem för barnet.

9.3 Samverkan

Samverkan sker kontinuerligt mellan socialtjänsten, särskild förordnad vårdnadshavare och skola. En särskild förordnad vårdnadshavare kan skriftligen begära sig entledigad av sitt uppdrag. I vissa fall kan även denne bedömas som olämplig och då entledigas. I båda fallen ska utredning inledas och handläggas enligt samma rutin som ovan. Om föräldern anländer till Sverige kvarstår beslutet om särskild förordnad vårdnadshavare fram till dess föräldern väcker talan om att återfå vårdnaden enligt 6 kap 10 § FB. Myndighetsnämnden har talerätt i frågan om föräldern ska återfå vårdnaden.

9.4 Överflyttning av vårdnaden till andra än föräldrar som stadigvarande vårdat och fostrat barnet

När ett barn stadigvarande vårdats och fostrats i ett annat enskilt hem än föräldrahemmet, vanligtvis familjehem, och det är till barnets bästa ska domstolen utse familjehemsföräldrarna till särskilt förordnade vårdnadshavare för barnet. Myndighetsnämnden är de som kan föra talan om en överflyttning av vårdnaden till familjehemsföräldrarna. Socialtjänsten är skyldig att särskilt överväga om det finns skäl att ansöka om överflyttning av vårdnaden när barnet varit placerat i samma familjehem i två år. En överflyttning av vårdnaden bedömas lämpligt för att ett barn som rotat sig i ett familjehem inte ska bli uppryckt från hemmet där de ha sin starkaste trygghet och känslomässiga förankring än vad de haft i föräldrahemmet. För att väcka talan ska utredning enligt 14 kap 2 § SoL inledas, utredningen ska därefter ligga till grund för Myndighetsnämndens talan enligt 6 kap 8 § FB i domstol.

- Talan väcks genom att Myndighetsnämnden lämnar in en stämningsansökan till vilken utredningen bifogas
- Förvaltningslagens bestämmelser om partsinsyn och kommunicering gäller
- Om vårdnaden överflyttas till familjehemsföräldrarna avslutas ärendet vid socialtjänsten
- Även om vårdnaden överflyttats är föräldrarna fortsatt underhållsskyldiga

9.5 Väcka talan om umgänge

Myndighetsnämnden får väcka talan om umgänge mellan ett barn och en förälder, liksom om umgänge mellan barnet och någon annan än en förälder (6 kap. 15 a § FB). Innan talan väcks bör socialtjänsten verka för att föräldrarna kommer överens eller att någon av dem själva väcker talan. Även om bedömningen blir att umgänge med annan närstående är till barnets bästa bör arbetet fortskrida för att

få till en frivillig överenskommelse. Ingen annan än föräldrarna och Myndighetsnämnden har rätt att väcka talan i frågan om umgänge.

Om umgänge begärs av någon annan än en förälder får talan vid domstol endast föras av Myndighetsnämnden. Vid bedömningen om talan ska föras, skall särskilt barnets behov beaktas av umgänge med exempelvis mor- och farföräldrar och andra som står barnet särskilt nära (6 kap. 15 a § FB).

Vårdnadshavaren har ansvaret för att tillgodose barnets behov av umgänge med andra personer som det står särskilt nära. Socialtjänstens uppgift är att i första hand försöka få vårdnadshavaren att se till barnets behov. När socialtjänsten får information om att ett barn kan vara i behov av umgänge med en närstående, ska ställning tas till om utredning enligt 14 kap 2 § SoL ska inledas. Ärendet ska aktualiseras och en sedvanlig förhandsbedömning göras.

10 Adoption

När föräldrar inte kan ta hand om sitt barn kan adoption vara ett sätt att ge barnet en ny familj. I detta sammanhang befinner sig barnet i en mycket utsatt situation. Enligt FN:s Barnkonvention får inga andra intressen gå före barnets bästa när beslut om adoption fattas. Barnets bästa har här absolut prioritet. I vissa fall är det tveksamt om den eller de som vill adoptera kan tillgodose ett adoptivbarns särskilda behov, och då får de vuxnas längtan efter att få bilda familj stå tillbaka för det vanligtvis okända barnets behov av kompetenta föräldrar.

Ånge kommun har genom åren haft väldigt få ansökningar från personer som önskar ansöka om adoption. Vid en sådan ansökan bör familjerättshandläggare ta stöd av enhetschef och/eller verksamhetschef samt andra kommuner för stöd i handläggningen.

10.1 Socialtjänstens ansvar inför och under adoptionsprocessen

Från det att sökanden tar kontakt har socialtjänsten en rad olika uppgifter och ansvar i olika skeden av adoptionen. När det gäller internationella adoptioner ansvarar Myndighetsnämnden eller utsedd delegat för att de blivande adoptivföräldrarna är väl förberedda och lämpade att ta emot och adoptera ett barn från ett annat land. Det sker genom:

- att anvisa till den obligatoriska föräldrautbildningen
- medgivandeutredningen
- myndighetsnämndens beslut rörande medgivande
- socialtjänstens samtycke till att adoptionsförfarandet får fortsätta när sökanden väl har blivit föreslagen som förälder till ett barn

10.2 Efter adoption

Socialtjänsten har ett särskilt ansvar för att adoptivfamiljer får det stöd och den hjälp som de kan ha behov av efter att adoptionen genomförts. Om en person begär att få ta del av uppgifter om sin adoption, bör socialtjänsten erbjuda honom eller henne stöd i samband med att uppgifterna lämnas ut.

Samspelsstöd och rådgivning
Adoptivföräldrarna kan efter att adoptionen genomförts behöva hjälp med att identifiera och förstå barnets anknytningsbeteenden och beteendemönster. De kan också behöva stöd för att kunna möta barnet på ett sätt som hjälper barnet att bli tryggt. Samspelsstöd och samtal kan vara betydelsefulla även då det inte finns några direkta svårigheter.

Det är viktigt att adoptivföräldrarna kan prata öppet med barnet om adoptionen. Adoptivföräldrar kan behöva rådgivning och stöd kring hur de kan prata om känslig och svår information som rör adoptionen och barnets bakgrund.

Stöd under tonårstiden
Adopterade barn och unga har flera föräldrar än sina adoptivföräldrar och ett annat land som de har anknytning till. För adopterade ungdomar kan tonårstidens frigörelse och identitetssökande påverkas av att de tidigare i livet genomgått en stor separation och skilts från sina biologiska föräldrar.

Stöd och hjälp att söka sitt ursprung
Vid adoptionen ska adoptivföräldrarna lämna alla handlingar som rör barnets bakgrund och adoptionen till socialtjänsten. När en adopterad person begär att få ta del av uppgifter om sin adoption bör socialtjänsten enligt Socialstyrelsens allmänna råd erbjuda råd och stöd i samband med att uppgifterna lämnas ut.

Det är av stor betydelse hur handlingarna visas. Det är viktigt att handläggaren själv gått igenom handlingarna och tänkt igenom vad uppgifterna betyder och hur de, inte minst känslomässigt, kan komma att påverka den adopterade som ska få ta del av dem. Om handläggaren finns till hands kan den det gäller ställa frågor eller få stöd för att bearbeta sina reaktioner på de uppgifter som finns.